

Klassen zonder muren

Een praktijkboek
over buitenles

VANDAAG
LEREN WE HOE
JE MET DE STAND
VAN DE ZON JE WEG
KAN TERUGVINDEN.

WE ZIJN
VERDWAALD, HÉ,
MEESTER?

TENZIJ JE
ONTVANGST HEBT
OP JE GSM, WIL IK
JE NIET HOREN!

MOS
duurzame
scholen
straffe
scholen

**DEPARTEMENT
OMGEVING**

www.buitenlesdag.be

Leren doen we buiten!

Zo kruipt de leerstof beter in
onze hoofden dan in onze kuiten!

Jo Smets
De Vlindertuin

Voorwoord

MOS

Leerlingen brengen veel tijd door op school waarvan bijna een derde op de speelplaats. Onderzoek waarvan sprake verderop in deze brochure toont aan dat leerlingen zich op een gevarieerde, groene speelplaats gelukkiger voelen dan op een beklinkerde schoolspeelplaats. Groene speelplaatsen hebben nog veel meer voordelen: groene elementen/bomen en struiken filteren vervuilde lucht en slaan CO₂ op en zorgen in de zomer voor aangename verkoeling. De niet-verharde zones zorgen ervoor dat het regenwater in de bodem kan dringen, waardoor ze wateroverlast helpen voorkomen en waterreserves helpen aanvullen. Ook de natuur vaart er wel bij: dieren en planten krijgen de kans zich te vestigen op plaatsen waar ze anders niet kunnen komen, wat de biodiversiteit ten goede komt.

Louter de aanwezigheid van natuurlijke elementen op school versterkt ook de verbondenheid van de leerlingen met de natuur. Het ruimtelijke en didactische gebruik ervan maakt die effecten nog sterker. Leerlingen die een sterker gevoel van verbondenheid hebben met de natuur zijn meer geneigd er zorg voor te dragen.

Maar... een gevarieerde, groene speelplaats biedt ook heel wat mogelijkheden tot buiten lesgeven. Beweging in de buitenlucht en rust in het groen hebben een positieve invloed op de lichamelijke en mentale gezondheid. Een uitdagende buitenles stimuleert niet alleen beweging, maar de combinatie van natuurlijk daglicht en frisse buitenlucht zorgt er ook

voor dat kinderen zich daarna beter kunnen concentreren in de klas.

In deze brochure vertellen leerkrachten uit basis en secundair onderwijs over hun ervaringen met buitenles. Wat zijn de voordelen, hoe begin je eraan, wat zijn de drempels en hoe overwin je ze? Je hoort ook wetenschappers aan het woord over de troeven van buiten lesgeven.

MOS biedt begeleiding aan op maat van de school en helpt je stap voor stap op weg met outdoor education. Welke leerkansen zitten er verborgen op jouw speelplaats of in de buurt van jouw school?

MOS daagt schooldirecties en leerkrachten daarom uit om hun vleugels te spreiden en ook samen met hun leerlingen 'buiten te vliegen'. Dit kan op de Vlaamse Buitenlesdag, die elk jaar doorgaat op de laatste donderdag van april. Op die dag roepen we leerkrachten op buiten les te geven en de buitenruimte te gebruiken als verlengde van het klaslokaal.

Wil je meer weten over de voordelen van buiten lesgeven? Laat je inspireren door deze brochure of neem een kijkje op www.buitenlesdag.be. Veel leesplezier!

De MOS-coördinatie

A photograph of children holding hands in a circle outdoors, with trees in the background. The image is partially obscured by a white text box.

Wat is MOS

MOS is een gezamenlijk initiatief van 7 partners: de Vlaamse overheid, de 5 Vlaamse provincies en de Vlaamse Gemeenschapscommissie. Sinds 2001 biedt MOS ondersteuning aan basis- en secundaire scholen.

MOS versterkt scholen die aan de slag gaan met duurzaamheidsvraagstukken door deze te verbinden met de leef- en leeromgeving van de leerlingen. Globale thema's zoals de klimaatverandering en de afname van biodiversiteit worden in verband gebracht met milieu- en ruimtethema's die spelen in en rond de school. Leerkrachten en leerlingen die werken rond onderwerpen die lokaal relevant zijn, voelen zich vaak sterker betrokken en meer gemotiveerd. Daarom werkt MOS steeds op maat van de school.

Samen met het schoolteam, de leerlingen, de buurt en lokale partners gaat MOS aan de slag om van de school een duurzame leer- en leefomgeving te maken.

Een school die in zee gaat met MOS kan rekenen op:

- **Begeleiding op maat**
De MOS-begeleider werkt in samenspraak met de leerkrachten, de directie en de omgeving om te onderzoeken wat er werkt voor de school. De MOS-ondersteuning is afgestemd op de noden en de vragen van de school.
- **Informatie en inspiratie**
MOS informeert en inspireert, via nieuwsbrieven, website en sociale media over het ruime aanbod aan milieu-educatieve en duurzame initiatieven in Vlaanderen en Brussel.
- **Professionalisering**
MOS organiseert netwerkmomenten om scholen de kans te geven om ervaringen uit te wisselen. Regelmatig zijn er nascholingen, zowel algemene als op maat van de individuele scholen.
- **MOS-pas**
Om een milieu-educatieve bestemming te bereiken kan je via MOS een gratis MOS-bus en trampas krijgen van De Lijn.

Registeren als MOS-school

Wil je graag gebruikmaken van het MOS-aanbod? Registreer je school als MOS-school op de Groene Kaart. Dat kan op www.mosvlaanderen.be. Je vindt er ook de contactgegevens van je lokale MOS-begeleider, die graag bij je school langskomt.

INHOUD

• Het leren gaat beter en is plezieriger! - basisschool De Bergop in Tiegem	p. 6-7
• Slecht weer bestaat niet, alleen slechte kledij bestaat! - basisschool De STEMpel - De Pannebeke in Brugge	p. 8-9
• Ouders en leerlingen zorgen voor buitenklasterrein - De Bostorie, gedeeld buitenklasterrein in Drongen	p. 10-11
• Ga op ontdekking! - pedagogische begeleidingsdienst van het IVA Stedelijk Onderwijs Gent	p. 12-13
• Een frisse neus is goed voor de concentratie! - actrice en comédienne Veerle Malschaert	p. 15
• Focus op het secundair onderwijs	p. 16-17
• Tot rust komen én bijleren! - Atheneum MXM in Merksem	p. 18-19
• Drempels en antwoorden	p. 20-23
• Recht op je pijn mogen doen - Peter De Keyser, Kind & Samenleving	p. 24-25
• Wat zegt onderzoek over de effecten?	p. 26-29
• Maakt 'buiten' een verschil? Annelore Blondeel en Jan Allegaert, hogeschool VIVES	p. 30-31
• Het welbevinden groeit, ook bij de leerkrachten. Gorik Van Helleputte en Daniëlle Cools, hogeschool UCLL	p. 32-33
• Stapsgewijs richting buitenklas. Steven Totté, BuSO-school Berkenbeek in Wuustwezel	p. 34-35
• Verschillende vormen van buitenonderwijs	p. 36
• Voor je naar buiten trekt, enkele aandachtspunten.	p. 37
• Hoe bouw je een openlucht activiteit op?	p. 38
• Waarom kiezen voor onderwijs in openlucht?	p. 39

COLOFON

Tekst: Jan De Mets

Layout: team communicatie, Departement Omgeving

Redactie: MOS duurzame scholen, straffe scholen

Cover: cartoonist Floris De Smedt

Met dank aan de scholen voor het aanleveren/
toezenden van de quotes

Wettelijk depot: D/2019/3241/057

V.U. Peter Cabus, Departement Omgeving,
Koning Albert II-laan 20 bus 8, 1000 Brussel

DEPARTEMENT
OMGEVING

Provincie
Antwerpen

VLAAMS-
BRABANT

provincie
Oost-Vlaanderen

west-vlaanderen
de gedreven provincie

brussel

provincie
Limburg

“Het leren gaat beter en is ... plezanter”

“Toen ik voor het eerst een uiteenzetting hoorde over outdoor education, wist ik het: dit is iets voor onze school!” **An Dubuquoy**, directrice van de **basisschool De Bergop in Tiegem** was direct verkocht. Ze besprak het idee met het hele team en het was direct koekenbak: “Dat past gewoon bij ons. En aan het eind van dat schooljaar, 2014-15, hebben we beslist: we gaan ervoor.”

De beginfase

“In deze school waren er dus amper weerstanden. We begonnen te experimenteren, met vallen en opstaan. We plaatsden ‘Buitenschool’ vóór onze schoolnaam op het bord aan de straatkant. Dat wil dus ook zeggen: ‘Er is geen weg terug, we komen hier niet meer op terug’. Ik heb niemand verplicht, ‘je moet minstens zoveel keer of zoveel minuten naar buiten’. Iedere leerkracht mocht in zijn eigen tempo groeien. De ene vliegt daar al sneller in dan de andere. Het moet je liggen, je moet het als leerkracht graag doen. Je enthousiasme als leerkracht straalt dan ook uit naar de kinderen.

Van in het begin probeerden we om met de leerstof te werken, echte ‘buiten-lessen’: wiskundige activiteiten, Franse woordenschat, W.O.-thema’s ... De creatieve uitdaging is dan om die **gepaste werkvorm voor buiten** te vinden. We hebben veel inspiratie gekregen van MOS en van de hogescholen VIVES en UCLL. We bundelen die werkvormen onder de noemer outdoor games. Dezelfde spelen of werkvormen kun je toepassen bij heel diverse lesinhouden.

Het vraagt wel wat inlooptijd. Een werkboek gebruiken is gemakkelijk, maar voor outdoor learning moet je zelf materiaal aanmaken en dat vraagt tijd. De leerkrachten worden wel steeds creatiever. Ze kunnen al een beroep doen op materiaal dat ze de vorige jaren hebben uitgewerkt, hun arsenaal breidt uit. Maar we kunnen nog steeds inspiratie gebruiken. Daarom zijn we ook in een Europees Erasmus-project gestapt, om van het buitenland te leren. We zijn vragende partij dat er ook in ons land van een didactische databank werk wordt gemaakt.

In veel van die outdoor games is het de bedoeling dat kinderen samenwerken. Ze worden gestimuleerd om samen de opdrachten aan te pakken en elkaar te helpen. **Sociale vaardigheden worden dus in een buitenles vaker gestimuleerd dan in de klas.** Eigenlijk komt het erop neer dat je anders omgaat met de kinderen dan in een klassituatie. In de klas sta je vooraan, de kinderen zitten neer en kijken naar jou. Vaak reageer je dan: ‘Zit eens stil’, ‘je blaadje is weer op de grond gevallen’, ‘zet je eens recht’. Buiten kunnen de kinderen niet stilzitten, want ze moeten bewegen om hun opdracht uit te voeren. Al die kleine terechthoudingen en

commentaren vallen weg. Kinderen met ADHD vallen buiten niet meer op. Zo simpel is het.”

Effecten bij leerkrachten

“De leerkrachten doen het heel graag. **Ze zien het effect bij de kinderen en dat geeft hen veel voldoening.** Ze enthousiasmeren elkaar ook. Ze gebruiken de schoolblogs om elkaar te inspireren, bijvoorbeeld door een klein verslagje van een activiteit te posten. Het gebeurt allemaal vrij informeel. Ze zien ook vaak wat een ander doet, want soms zijn ze met meerdere groepen tegelijk buiten. We maken immers geen afspraken rond wie wanneer naar buiten moet of mag.

Wat leerkrachten zelf aangeven, is dat hun omgang met de kinderen veranderd is. Ze gaan er vertrouwelijker mee om.

De leerkrachten doen het heel graag. Ze zien het effect bij de kinderen en dat geeft hen veel voldoening.

Ze voelen een grotere verbondenheid. Ook de leerkrachten die hier al vele jaren lesgeven, zijn tevreden met de omslag. Dat stelt gerust, want zij kunnen vergelijken met hoe het vroeger was. Er komen steeds meer scholen bij die dit doen, dus binnen enkele jaren kunnen we wellicht al diepgaandere ideeën uitwisselen.”

Effecten bij de leerlingen

In het begin hadden we wel wat onzekerheden: gaan de leerlingen niet sneller afgeleid zijn, gaan ze niet elke vlinder zien passeren en weglopen? Maar dat is echt niet het geval. **Ze leren om zeer betrokken, gefocust en geconcentreerd te zijn.** Enkel de hele kleine peuters in de instapklas zijn nog snel afgeleid, maar vanaf de tweede kleuterklas zijn ze het al gewoon.

Wat we vaststellen is dat kinderen beter met elkaar omgaan, **meer respect** tonen voor elkaar, dat er minder ruzies zijn, en bovenal: dat de zin om te leren veel groter is door de actieve werkvormen. Het leren is plezieriger, en waarom zou dat niet mogen? Voor ons is het duidelijk: **het leervermogen, de concentratie, het welbevinden en de betrokkenheid neemt toe**. Kunnen we dat met harde cijfers bewijzen? Neen, en dat wil vooral zeggen dat we meer wetenschappelijk onderzoek nodig hebben dat dit kan bevestigen.

We krijgen voortdurend signalen van de kinderen dat ze erg tevreden zijn. Zo vragen ze steeds naar buitenactiviteiten. Als ze van klas wisselen en de nieuwe leerkracht gaat iets minder naar buiten, dan mag die het horen, 'wanneer gaan we naar buiten?' Onze kleuterleerkracht heeft een aanvoelen dat de kinderen minder snel ziek zijn. Het valt onze LO-leerkracht op dat onze leerlingen bij naschoolse sportactiviteiten meestal een betere conditie blijken te hebben. Ze lopen hier ook veel meer. Deze signalen zijn moeilijk hard te maken, maar het moet wel een gezond effect hebben: buiten zijn en veel bewegen! **Als je iets hebt mogen beleven, aan den lijve ondervinden, dan onthoud je dat veel beter**. Die beleving is erg belangrijk.

Met risico's leren omgaan

"We breiden ook het buitenspel uit, waarbij we zorgen voor 'meer risico'. Zo zijn we onze tuin beginnen aanpassen. Achteraan de tuin kun je zien dat kinderen met stokken en takken, met banden en boomstronken kunnen spelen. In principe kunnen daar ongelukken mee gebeuren. Maar ze amuseren zich daar rot mee. Ze zijn elke dag pottezwart. Plus: je zou versteld staan hoe weinig het regent. De kinderen hebben het niet koud, die lopen rond. Het is meestal de leerkracht die het koud krijgt door stil te staan.

De ouders weten het ondertussen. Bij elke inschrijving en op elke infodag leg ik het goed uit zodat ze weten waarvoor ze kiezen. Dat hun kinderen niet in hun zondagskleertjes naar school kunnen komen, dat ze laarzen moeten meegeven. Ouders kiezen ook bewust voor deze school. Je voelt wel dat er een tendens is bij gezinnen, weg van de beeldschermen, laat ze maar weer buiten en op school bewegen."

Tips voor de beginnende buiten-leerkracht?

"Je mag niets forceren of opleggen. Doe het langzaam, op 't gemak, geef hem of haar de vrijheid. Zorg voor voldoende info en voorbeelden van goed en bruikbaar materiaal. Tegelijk is het belangrijk dat het hele team meedoet. Ik zou dit graag mooi zien evolueren naar nóg meer activiteiten en lessen buiten. Nóg meer onderzoek zodat je duidelijker kunt bewijzen dat het een positief effect heeft op de kinderen. Onze oud-leerlingen van het eerste middelbaar waren onlangs nog op bezoek. Ik vroeg: 'Wat is het moeilijkst nu?'. 'Dat we veel minder naar buiten gaan', zeggen ze."

“Slecht weer bestaat niet, alleen slechte kledij bestaat!”

Basisschool De STEmpel – De Pannebeke in Brugge heeft de koudwatervrees voor buitenlessen stilaan overwonnen. Met kleine experimenten beginnen leerkrachten er steeds meer in te geloven. “Je moet er de tijd voor nemen, en hen in hun creativiteit stimuleren”, zeggen leerkracht **Charlotte Vanlancker** en directrice **Cindy Cottenjé**.

Wanneer is het beginnen te kriebelen om met outdoor learning te starten?

Charlotte: “Twee jaar geleden hoorde ik op een Erasmus-bijeenkomst over STEM in Griekenland voor het eerst over openluchtonderwijs. Dat sprak me direct aan. Ik ging op zoek naar een nascholing en ik vond die bij de pedagogische begeleidingsdienst van de Stad Gent. Ook in het MOS-café kwam dit ter sprake. Samen met andere leerkrachten begon ik te zoeken naar methodieken en werkvormen om onze activiteiten naar buiten te brengen. Nu sta ik in verschillende klassen en ga ik geregeld naar buiten, dat wil zeggen minstens één keer per week. Ook al kan het hard waaien en sneeuwen en zijn de jassen niet altijd waterdicht, toch wil ik even buiten zijn, al is het maar voor even.

Ik vind die slogan zeer terecht: ‘Slecht weer bestaat niet, alleen slechte kledij bestaat!’ De kinderen kijken er erg naar uit. Als ze mij zien, vragen ze: ‘Wanneer gaan we nog eens naar buiten?’”

Werk je hier als school een visie rond uit?

Cindy: “Onze visie is: spelen en leren moet je combineren, learning by doing. Wat we weten over ‘leren’, trekken we door naar de lessen: ‘luisteren’ naar leerinhoud blijft minder lang hangen dan ‘doen’. Als je dingen uitprobeert, steek je

er meer van op. De rol van de leerkracht verschuift dan ook meer naar het coachende: de leerling moet veel meer zelf doen, wordt hierin begeleid en de beste leerplaats is 'buiten'. En daar hoort dus ook training en nascholing voor de leerkrachten bij."

Charlotte: "We zijn tegelijk een STEM-school, dus dat geeft al aan waar we voor staan. We leggen onder meer de focus op 'programmeren' en ook dat kun je buiten aanpakken. Bij 'levend programmeren' teken je bijvoorbeeld een veld met vierkantjes. De opdracht is dan om in stappen van het ene vak naar een ander te gaan en die stappen goed te beschrijven, alsof je een robot bent: twee stappen vooruit, naar links draaien, een stap vooruit ... De leerlingen tekenen het veld, dus moeten ze meten en tellen. Ze leggen kaartjes met de instructies voor de 'robot'."

Was er, bijna letterlijk, drempelvrees bij de collega's?

Charlotte: "Aanvankelijk hadden ze wel wat bezorgdheden: 'ik heb mijn leerplandoelen die ik wil halen, dit dreigt er bovenop te komen ...'. We hebben ondertussen geleerd dat het meer gaat om een andere mindset. **Het is niet iets extra's, het is dezelfde dingen gewoon anders doen.**"

Cindy: "We verwijzen naar wetenschappelijk onderzoek om dit te onderbouwen. Kinderen hebben meer zuurstof en beweging nodig, zitten te veel stil, zitten te veel op elkaar ... En zo zie je dat leerkrachten elkaar beginnen inspireren, zodat ook de twijfelaars over de brug komen. De vele voorbeelden van andere scholen en van onze eigen experimenten rond taal, wiskunde en andere inhouden helpen daar bij. Ook aan

de ouders moet je dit consequent uitleggen: kleeft je kinderen niet op z'n zondags. En ze geven ons allemaal gelijk. Zo hebben we voor het grootouderfeest een zoektocht buiten georganiseerd. En iedereen was zeer enthousiast."

Charlotte: "Eens je begint na te denken over wat je buiten kan doen, word je steeds creatiever. Een voorbeeld uit de taalles: maak groepjes van vier, die nemen één stuk touw vast. Deel de kaartjes uit met woorden als 'huis'. Zoek met je groep op de speelplaats een woord dat hier op rijmt. Doordat de leerlingen het touw niet mogen loslaten, zijn ze verplicht om samen te werken. De leerling die het niet weet, pikt het dan van zijn vriendjes op."

Cindy: "We maken ook goede afspraken met de kinderen: het is niet de bedoeling dat je tijdens een buitenles op een speeltuig kruipt, dat je wegloopt, je trekt op straat je fluo-hesje aan, je loopt niet vooruit ... Zo leren ze verantwoordelijkheid nemen. We hebben ook een 'pantoffelbeleid' ingevoerd: pantoffels in de klas, laarzen buiten. Overigens, ook de poetsvrouwen zijn tevreden!"

Heb je tips voor de beginnende enthousiasteling?

Charlotte: "Zorg dat je weet waarom en wanneer je naar buiten wilt stappen. Zorg dat je de ouders mee hebt. Zorg dat je materiaal in orde is, zorg voor regenkledij en laarzen. Begin simpel en bouw het langzaam uit, zodat jij en de kinderen de routine ervan vinden. Maak duidelijke afspraken met de kinderen en bouw dat samen op. Zie het heel breed: de omgeving is meer dan de speelplaats en het park. Als je naar toneel gaat, ga je ook naar buiten."

"Ook de poetsvrouwen zijn tevreden"

Ouders en leerlingen zorgen voor buitenklasterrein

'De Bostorie'. Die naam kozen de leerlingen van de Drongense scholen voor het buitenklasterrein dat er dit jaar nog komt. Het initiatief komt van enkele moeders die zagen dat de scholen – en bij uitbreiding alle kinderen van Drongen – wel wat buitenruimte misten. Ze gingen niet over één nacht ijs: ze begonnen aan een zoektocht, ze bevroegen de kinderen en de ouders zelf en ze onderhandelden met eigenaars, overheden en potentiële gebruikers. MOS sprak met **Cherline De Maeght**, één van de drie initiatiefnemers, mama van Filemon, Suzette en Lucile, en werkzaam bij Klasse.

Eva, Jona en Cherline, **drie buurvrouwen** uit de Veerstraat in Drongen kwamen op het idee om in het dorp een speelzone met buitenklas te realiseren. Ze hebben ook kinderen lopen in één van de drie centrumscholen van Drongen (Mijlpaal, Klaverdries en De Vuurtoren). Ze dienden een project in bij het Gentse Burgerbudget – met succes!

“Drongen mist een stukje groen waar kinderen, ouders en grootouders, burens, bewoners, passanten op een laagdrempelige manier even kunnen ontspannen, verpozen en een babbeltje slaan” vertelt Cherline. “Maar ook de basisscholen hier missen een groene, bosrijke plek om met hun leerlingen naar toe te trekken. Een buitenklas is een logisch verlengstuk van het klassieke klaslokaal. We gingen op speurtocht naar verschillende locaties. Het nabijgelegen bos achter de pastorie, gedeeltelijk ommuurd maar volledig omheind, bleek de perfecte locatie voor de buitenklas.”

Wie is betrokken bij het project? De kerkfabriek en de dekenij van Drongen, de drie centrumscholen, de bibliotheek als 'naaste buur' van het terrein, en last but not least: de kinderen. **De indieners van het project vonden het immers belangrijk de kinderen zelf nauw te betrekken bij de planning en uitvoering.** Cherline: “We hielden een bevraging bij de jongste bewoners van Drongen, hun ouders en buurtbewoners. Zo werd duidelijk welke elementen ze op de ontmoetingsplek willen. We maakten gebruik van de pictogrammen van Kind en Samenleving! Het resultaat was een indrukwekkende lijst van ideeën: een blotevoetenpad, een doolhof, boomstammen met letters of cijfers, materiaal om kampen te bouwen, krijtborden, een openluchtpodium, een

hoge stoel voor de juffen, een overdekt klasje, zitbanken/boomstammetjes met kampvuur, enzoverder.”

En de ouders, leraren, directies en burens vulden de wenslijst aan met: een podium met arena, enkele krijtborden om rechtstaand en in hoekenwerk aan te werken, een boomstammenpad met cijfers en letters op, drie bolderkarren voor transport van materiaal ... “Iedereen was dus dolenthousiast”, zegt Cherline. “Alle scholen tonen enthousiast interesse in de buitenklas en willen deze vernieuwde vorm van onderwijs graag implementeren in hun schoolbeleid. Ook de ouders zijn via de ouderraden betrokken. Zij zijn bereid om in te staan voor het onderhoud van de buitenklas en de implementatie ervan.”

Het project zit bijna in de uitvoeringsfase. Iedereen ontvangt via open werkgroepvergaderingen, sociale media en nieuwsbrieven het laatste nieuws. Op dit moment zijn de vergaderingen lopende met het landschapsbureau 'Fris in het landschap', dat expertise heeft in natuurlijke en ecologische speel- en leeromgevingen, met de landschapsarchitect van Stad Gent, met de uitvoerende partners Atelier Ikke, Nester en Speelbomen. Maar ook Agentschap Onroerend Erfgoed volgt mee, want het pastoriebos is beschermd gebied. Het gesprek is een zoeken naar een mooi evenwicht: **hoe ver ga je in het vormgeven van zo'n buitenklasterrein? Plaats je 'voorgekauwde' speeltuigen of bied je enkel constructies aan die leerprikkels stimuleren?** Hoe ver ga je in de inrichting van je buitenruimte?” Cherline: “Rekening houdend met alle opmerkingen, wensen en zorgen hebben we dan een inrichtingsplan opgemaakt.”

De totale kostprijs schommelt rond de 67.000 euro, waaronder ook een vormingsbudget en een online platform om les-ideeën tussen de drie scholen uit te wisselen. De buitenklas opent zijn deuren in april 2019. De eerste doelgroep zijn de kleuters, leerlingen en leraren van de drie scholen. Maar ook de crèche, socio-culturele verenigingen, de bib zullen er op aanvraag gebruik van kunnen maken.

Meer info: <https://ookmijn.stad.gent/burgerbudget/voorstellen/groene-ontmoetingsplek-met-openbare-speelzone-en-buitenklas-drongen>

¹ Pic2School, zie <https://k-s.be/inspraak-participatie/pic2school-inspraaktool-voor-de-schoolspeelplaats/pic2school-handleiding-en-iconenboekje/>
Grondplan: © Nester

“Ga op ontdekking”

Katlyne De Leye en **Nele Le Loup**, werkzaam bij de pedagogische begeleidingsdienst van het **IVA Stedelijk Onderwijs Gent**, brengen tijdens vormingssessies en collegagroepen enthousiaste leerkrachten samen om elkaar te inspireren rond outdoor learning. “De leerkrachten komen van binnen en buiten Gent. We merken dat er steeds meer interesse is, dat scholen op zoek zijn naar werkvormen, uitwisseling en mooie praktijkvoorbeelden. Leerkrachten leren heel graag van elkaar.” Voor Katlyne en Nele is outdoor learning méér dan ‘eens naar buiten gaan’.

“Voor ons is outdoor learning: op geregelde basis leren in, van en met de (school)omgeving, want waar kan je de werkelijkheid beter leren kennen dan in de werkelijkheid zelf? **Outdoor learning biedt veel kansen tot onderzoekend, zintuiglijk en ervaringsgericht leren.**

Als pedagogische begeleidingsdienst nemen we dit op omdat het aansluit bij het pedagogisch project van het IVA Stedelijk Onderwijs Gent en omdat het aanzet tot **meer duurzaamheid en burgerschap**. Door buiten te bewegen, te leren en te spelen, word je bijvoorbeeld geconfronteerd met afval en andere zaken die niet fraai zijn. Zo leer je kinderen dat we zorg moeten dragen voor onze omgeving, voor de natuur. Outdoor learning kan dus nog meer zijn dan ‘buiten meten, oefenen of werkboekjes invullen’, ‘in de natuur zijn’ of ‘je binnenactiviteiten buiten doen’.

Leerkrachten ervaren vaak nog drempels: ‘ik ken niks van natuur’, ‘De kinderen zullen buiten te veel afgeleid zijn’, ‘Ik mag niet alleen de straat op’, ‘Ik heb daar geen tijd voor want alle leerstof moet gegeven worden’ ... Wij proberen hen te prikkelen met concrete ideeën. **We zorgen voor direct bruikbare fiches met activiteiten rond allerlei lesinhouden.** Die fiches zijn bedoeld om leerkrachten net dat duwtje in de rug te geven. Op deze manier leren ze het concept outdoor learning kennen en ontdekken ze de meerwaarde hiervan voor hun klaspraktijk.

Outdoor learning biedt veel kansen tot onderzoekend, zintuiglijk en ervaringsgericht leren.

Eens ze gelanceerd zijn, komen ze snel zelf op nieuwe ideeën: zoeken naar vormen op de speelplaats, diepte en omtrek meten van een put in de zandbak ... Zo is er een juf die elke week start met een **buurtwandeling** en daarna in een kringgesprek de vragen die bij de kinderen opkomen, verzamelt: wat is je opgevallen, wat heb je gezien? Daar werkt ze dan de hele week op verder.

Naast alle praktische tips geven we informatie over waarom meer naar buiten gaan volgens wetenschappelijk onderzoek zo belangrijk is. Zo krijgen leerkrachten ook de inzichten mee om op hun school bondgenoten te zoeken of de twijfelars over de streep te trekken.

Je hoeft als leerkracht niet alles te weten om een goede buitenles te geven. Ga samen met de kinderen **op ontdekking** op de speelplaats, in de buurt, in een parkje. Laat je verrassen door wat de kinderen zien, horen, ruiken, voelen en vragen. Alle begin is moeilijk! Start gewoon door het geregeld te doen, geef het de kans om te groeien.”

“Een frisse neus is goed voor de concentratie”

Comédienne en actrice **Veerle Malschaert** deed twee jaar na elkaar voor MOS een activiteit tijdens de buitenlesdag. En ook dit jaar is ze weer van de partij! Wat vindt ze zo leuk en interessant aan zo'n dag? Dat vertelt ze graag zelf.

“De eerste keer in de KTA Handelsschool te Aalst heb ik leerlingen in een buitenles laten kennismaken met improvisatietheater. Dat wil zeggen: spel- en improvisatietechnieken oefenen, emoties leren uiten, je stem en lichaam gebruiken, voluit bewegen, écht woord-drama! Je kunt dat misschien ook binnen 4 klasmuren doen, **maar echt je ei kwijt kunnen, daarvoor moet je naar buiten**. Dat waren ze niet gewend, daarvoor moesten ze echt uit hun comfortzone. Maar dat liep toen heel goed, moet ik zeggen. Ze hebben zich helemaal gesmeten. De meesten vonden het wel een toffe en frisse afwisseling. In de ASO-school SIGO in Gistel hadden ze al enkele jaren ervaring met openluchtonderwijs. Er was een mooie groene speelplaats aangelegd en ruimte gecreëerd om buitenlessen te organiseren.

Wat ik van alle scholen heb gehoord, is dat een buitenles-activiteit ook andere kenmerken van kinderen en jongeren naar boven brengt. Ikzelf kan me in mijn schooltijd geen

© Hendrik Moeremans

buitenles herinneren. We zaten veel te veel binnen. Die leerkracht vooraan stak ons vol informatie. Misschien is het nog op veel plaatsen zo. Maar je kunt wel degelijk ook op een andere manier bezig zijn met de lesstof. Bovendien schijnt het goed te zijn voor de concentratie, even een frisse neus halen.

We moeten outdoor learning nog beter bekend maken. Zo kun je wiskundige zaken in de buitenruimte even goed of zelfs beter uitleggen dan in een klaslokaal. Maar ik ben **optimistisch**, de trend is stilaan gezet. Ook crèches doen al mee en laten de kinderen buiten spelen, kruipen, slapen ... Winter en zomer!”

Focus op het secundair onderwijs

Zou het in het basisonderwijs 'makkelijker' zijn om buitenlessen te organiseren? Daar lijkt het op, maar schijn bedriegt. Tal van secundaire scholen beginnen de smaak te pakken te krijgen. We bundelen hier enkele praktijken van leerkrachten.

Leerlingen ontwerpen én realiseren buitenklas en tuin

"In het vijfde en zesde jaar worden eens per week de klassen doorbroken en kunnen de leerlingen een 'seminarie' kiezen, zoals: muziek, crea, geneesmiddelenontwikkeling, bijen kweken, leerlingenparticipatie ... Ik begeleid het seminarie ecologie in het vijfde jaar, elk woensdag het eerste lesuur. Dan pakken we allerlei ecologische projecten aan. Zo hebben wij enkele jaren geleden een buitenklas ontworpen en een bijhorende tuin. Wij gaan zwerfvuil opruimen, nemen deel aan projecten om de luchtkwaliteit te bepalen,...

Ik bevroeg de leerlingen ook waar ze zin in hebben of waar ze zich aan storen. Daar probeer ik dan projecten rond op te zetten. Zo hebben we een tijdje de luchtkwaliteit van de klassen gemeten met CO²-meters, met de ramen dicht en later open om zo het verschil te meten. We bekijken waar de grens ligt voor een gezonde CO²-concentratie. Je merkt dat bij een klas met de ramen dicht de grens na een half uur direct overschreden wordt. Ik laat hen dan een leuk filmpje maken om de leerkrachten en andere leerlingen en in de school hierover te informeren. Ook dat heeft ons gestimuleerd om aan die buitenklas te beginnen.

De tuin is samen met de buitenklas gegroeid. Het ene jaar heeft een groep leerlingen het plan gemaakt en door een technische school laten uitvoeren. Daarna hebben we alles geïnstalleerd en aangeplant. Nu hebben we een houten ronde waarin gesprekken en voordrachten plaatsvinden. En dit jaar willen de leerlingen de bestaande buitenklas uitbreiden met picknicktafels zodat de klassen ook in kleine groepen kunnen werken en plaats krijgen om te schrijven en boeken te gebruiken. We willen ook bomen aanplanten zodat we schaduw hebben in de zomermaanden.

Ik merk wel dat het makkelijker is om met de leerlingen van de eerste graad secundair naar buiten te gaan dan met die van de hogere graden. Maar stilaan komt dat wel. Sommige leerkrachten bekijken welke les daar best bij zou passen, al is het maar een verbetermoment dat ze ook buiten kunnen doen." *Liesbeth Van Laer, leerkracht 'seminarie ecologie', vrije SO-school Maris Stella Instituut Oostmalle*

Creatief en alert zijn

"Onze leerkracht **Frans** laat de leerlingen buiten lopen en de zaken benoemen die ze zien. Een derde van de toegepaste **biologielessen** gaat sowieso buiten door, op zoek naar biodiversiteit en gericht op biotoopstudie. Voor **wis-**

kunde doen we buiten aan oppervlaktemeting. Zoals je merkt, is er mits enige creativiteit altijd wel een buitenles mogelijk.

Op ons domein hebben we diverse openluchtklasjes ingericht, als een open aanbod voor elke klas. We hebben uiteraard het voordeel dat veel van onze vakken in de buitenlucht kunnen plaatsvinden. Maar toch vergt het wel altijd een alertheid om ook voor de algemene vakken voldoende verbinding met 'buiten' te maken." *David Vander Haeghen. GO! Tuinbouwschool Melle*

Tot rust komen

"We hebben een buitenklasje gemaakt in een halfopen constructie. De leerlingen van de werkplaats-schrijnwerker hebben het huisje geconstrueerd en er is zelfs een maquette gemaakt samen met de leerkracht Crea.

We gebruiken het regelmatig als uitvalsbasis voor **natuurexploratie**: opzoekwerk naar de planten en groenten die errond gekweekt worden, ecologische houtsoorten bestuderen ... Ook de leerkracht Geïntegreerde algemene sociale vorming gaat er wel eens een boek voorlezen. Wat we merken is dat zo'n buitenles **een heel andere klassfeer** creëert. Als er wat spanningen in een klas ontstaan, kan 'naar buiten gaan' wel een middel zijn om terug rust te brengen." *Bart Roets. stedelijke BUSO-school Bert Carlier Gent*

Het voelt niet aan als een les

"Voor **aardrijkskunde** probeer ik eens per trimester tijdens de herhalingsles naar de buitenklas te gaan. Ik heb grote A3-papieren gelamineerd en dan spelen we een spel met de leerstof. Als ze die vraag correct hebben, moeten ze op het gelamineerde blad een land aanduiden op de kaart van Europa of de wereld. Wanneer ze én de vraag én het land goed hebben, mogen ze verder gaan op het ganzenbordspel dat in het midden van de buitenklas ligt.

Voor **natuurwetenschappen** probeer ik steeds naar buiten te gaan als het goed weer is, de buitenklas niet volzet is én het onderwerp dat toelaat. Vaak doe ik dit met de onderwerpen rond ademhaling. Ik laat dan twee leerlingen over en weer lopen op het sportveld en dan kijkt de rest van de klas toe in de buitenklas. Daarna bespreken we de uitwendige en nadien de inwendige

kenmerken van het ademhalingsstelsel. Wanneer ik de organen bespreek, neem ik de grote pop mee naar de buitenklas. Ik maak ook kaartjes met de organen uitgeprint en de benamingen erbij. Zij moeten proberen de juiste combinaties te maken.

Ik merk wel dat het de eerste keren écht chaos is. Dit komt omdat sommige collega's dit nog niet zo graag doen omdat zij het soms zien als 'een weggegooid les'. Qua concentratie geef ik de leerlingen ook altijd twee kansen. Wanneer zij niet opletten, is één kans verkeken. Wanneer daarna nog iemand van de klas onoplettend is, gaan we terug naar het vaklokaal en geef ik daar verder les. Het is opmerkelijk dat ik bijna nooit terug naar het vaklokaal moet gaan. Leerlingen genieten van de buitenklas en zien het minder als 'les'. Al is het dat wel." *Michelle Van der Veken. leerkracht aardrijkskunde, natuurwetenschappen en leefsleutels. Maris Stella Instituut Oostmalle*

Tot rust komen én bijleren

Vier konijnen, vijf cavia's, twee eenden, twee geitjes en vijf kippen lopen achter het schoolgebouw in een stukje groene zone van het **Atheneum Merksem MXM**. Twee leerlingen helpen groene leerkracht **Jordy Willemot** bij het opruimen van de hokken en de paadjes. "Ik kom hier vooral met de leerlingen van de B-stroom die soms nood hebben aan even buiten zijn", zegt Jordy. "Maar eigenlijk heeft elk kind nood aan buitenlucht. Bovendien kunnen we in dit stukje groen de verwondering voor de natuur weer levensecht laten opborrelen."

Jordy is leerkracht techniek in de B-stroom en gaat regelmatig met de dieren op 'klasbezoek', in de lagere school en bij de kleuters. "De kinderen komen dan ook eens naar onze buitenruimte. Sommige kinderen weten nog amper dat een ei van een kip komt. Ik geef dan telkens een woordje uitleg." Elke week brengt hij enkele uren buiten door met leerlingen van de B-stroom. Hij merkt het keer op keer: telkens gebeurt er dan iets bijzonders. "De leerlingen krijgen echt een band met de dieren die ze verzorgen. Laatst hadden we hier een konijn dat gestorven is, de hele klas was ervan aangedaan. Zo merk je toch: het is niet zomaar een dier, ze hechten eraan." Zorgen voor de dieren en hen aaien is leuk, maar er moet ook gewerkt worden in de tuin, en dat vraagt soms wel wat doorzetting. "Als de bladeren vallen of het heeft hard geregend, dan is er werk aan de winkel. De hokken van de dieren moeten uitgemest worden, de paden vrijgemaakt ... Maar dat hoort erbij."

Echte natuurbeleving

Er zijn volgens Jordy tal van mogelijkheden om het stukje natuur in de vakken van lager en secundair in te bouwen. "In plaats van in de klas naar een natuurfoto te kijken, kunnen ze gewoon naar hier komen. Ze kunnen kijken naar het zaadje dat groeit tot het een radijs wordt." In de technieklessen maken de leerlingen een nieuwe ren voor de kippen en konijnen, met recyclagehout van paletten. "Daar komt techniek, houtbewerking en wiskunde bij kijken: ze moeten de ren eerst uittekenen, ontwerpen, berekenen ... Ze zijn hier vaker voor gemotiveerd dan voor een werkopdracht uit een boek. Dit zijn levensechte opdrachten, ze weten waarvoor het gaat dienen."

Voor de lessen biologie en natuurwetenschappen vonden hier al tal van activiteiten plaats: een insectenhotel met een groendak erop, aquaponics in tonnen waarbij de uitwerpselen van de vissen dienen voor de groenten erbovenop, een biologisch onderzoek van kikkerdril naar kikker, een bio-toopstudie ... "Wie gemotiveerd is, zal altijd wel een leuk project vinden voor zijn vak", zegt Jordy, "of om de zoveel tijd een les uitwerken om eens buiten te komen. Als ze 't kunnen zien, leren de leerlingen het volgens mij veel makkelijker."

De school heeft ondertussen ook een echte Romeinse tuin uitgebouwd, met enkel planten uit het Romeinse tijdperk. De leerkracht Latijn legt telkens de link tussen planten die in Latijnse teksten beschreven worden en de planten die we in onze Romeinse tuin kweken.

Effecten

“Vooraf op socio-emotioneel vlak zie ik effecten”, stelt Jordy vast. “Sommige leerlingen bloeien echt open door hier in de tuin bezig te zijn. Er zijn leerlingen die in de klas amper spraken maar die hier enthousiast werden. De bedoeling is dat ze allemaal eens gewoon buiten kunnen zijn, dat ze hier vrijwillig kunnen komen helpen, even tot rust komen in een stressvolle periode. We willen de woensdagnamiddagen openstellen om te helpen. Ik merk ook dat als je het zelf graag doet, je dat ook uitstraalt naar de kinderen toe.”

Bovendien merkte Jordy bij een klas die moeilijk kon samenwerken dat de spanningen afnamen door in kleine groepjes vaak naar de tuin te komen. “De sfeer is veel verbeterd en ook andere leerkrachten merken dat. Als ze van bij mij komen, zijn ze veel rustiger in de andere lessen. Maar ja, hoe zijn we zelf? Als ik een hele dag moet binnen zitten zonder eens buiten te komen ...”

Iemand hiervoor vrijstellen is een beleidskeuze

De ambitie is er: rondom de hele campus van het atheneum – kleuter-, lager en secundair – een groene gordel creëren, met moestuin, buitenles-zone, cultuurmuur, zorgboerderij met ook dwergschaapjes en geitjes ... “We halen daarvoor stapsgewijs middelen binnen via subsidies en andere steun,” vertelt directeur **Eddy Marchand**. Hij vindt het belangrijk om enthousiaste leerkrachten ruimte te geven om hun ding te kunnen doen. “De school groeit, dus ik kan Jordy hier enkele uren voor vrijstellen. Dat is een structurele beleidskeuze die we als school maken. Door die vrijstelling krijgt zo iemand ook vleugels. Jordy heeft groene vingers, doet het keigraag, stuurt me voortdurend mails met suggesties en ideeën ...”

De toekomst? Dat de hele campus van de groene zone gebruikmaakt, van kleuter tot secundair, om dit mee te integreren in de lessen. Eddy: “We hebben ook een subsidie binnengehaald om alvast buiten-accommodatie aan te kopen in de zone die we voor buitenlessen willen gebruiken. Daar zal dan een grote plastic koffer staan, met stoelen, tafeltjes, een soort bord, waar je in 2 minuten tijd een buitenlokaaltje van kunt maken. Als je voor zulke basisinfrastructuur zorgt, verlaagt de drempel voor leerkrachten.”

Ook voor de leerkrachten zelf heeft de tuin, behalve dan voor puur educatieve of didactische doeleinden, nog een bijkomend voordeel en effect. Op heel korte tijd kan een leerkracht hier even onthaasten uit de drukte van een gevulde lesdag.

Drempels en antwoorden

Soms hebben leerkrachten een klein duwtje in de rug nodig om naar buiten te gaan. Wat zou dat duwtje dan kunnen zijn? We vroegen het aan de leerkrachten zelf en ze kwamen massaal met antwoorden. Die zetten we hier in om zelfs de grootse twijfelaars van replek te dienen.

“Het regent toch veel?”

- “Er zijn heel wat dagen dat je buiten les kunt geven. De periodes dat het dagen aan een stuk regent, zijn uitzonderingen.” *Eddy Marchand, Atheneum Merksem*
- “Een slogan die ik vaak gebruik is: Er bestaat geen slecht weer, enkel slechte onaangepaste kledij.” *Charlotte Vanlancker, basisschool De STEMpel Brugge*
- “Vooral loslaten die gedachten en mee genieten hoe zij genieten!” *Ria Vandevelde, basisschool De Valke Lichtervelde*

“Ik heb geen bord buiten, en zeker geen smartboard!”

“Wat belangrijk is, is zorgen voor een basisinfrastructuur zodat de klas op elk moment buiten kan en de leerkracht een basiscomfort heeft om z'n les te geven. Het buiten lesgeven gaf net de mogelijkheid om alternatieve groepsopstellingen uit te proberen. Er ontstaat veel meer een gevoel van samen les krijgen, de kringopstelling blijkt heel populair.” *Eddy Marchand, Atheneum Merksem*

“De leerlingen gaan zich niet kunnen concentreren en snel afgeleid zijn!”

- “Als je de eerste keren buiten lesgeeft, hebben ze elke vlieg zien voorbijvliegen. Na enkele lessen buiten lukt dit beter! Mijn tip: volhouden dus en niet opgeven na de eerste keer!” *Daniella Kegels, basisschool De Kripoog Vilvoorde*
- “In het begin zijn ze misschien iets meer afgeleid door omgevingsgeluiden maar achteraf zijn ze gewoon meer geconcentreerd aan het werk. Er is steeds voldoende verse, frisse lucht om ons goed te kunnen concentreren.” *Karen Fastré, basisschool Momentum Sint-Truiden*
- “Ondanks alle ruis ‘op de achtergrond’ (vogels, wind, blaadjes, takken ...) zijn de leerlingen allemaal gemotiveerd en werken ze zeer geconcentreerd!” *Saskia Steegmans, MPI Zonnebos Schilde*
- “Ik stel een hogere motivatie bij de kinderen vast, een hogere concentratie en welbevinden.” *Veerle Claeys, basisschool (BuO) Sint-Gregorius Gentbrugge*
- “Natuur is zo boeiend dat met de nodige ‘triggers’ de aandacht bij de les wordt gehouden. En waarom niet even ophouden met lesgeven als een eekhoorn door de bomen verhuist of een familie staartmezen door hun gekwetter de leerkracht het zwijgen oplegt ;-).” *David Vander Haeghen, Tuinbouwschool Melle*

“Ze gaan wild staan, er gaat meer ruzie van komen.”

- “We zitten heel ontspannen te werken. Het gevoel van meer ruimte te hebben omdat we niet tussen de vier klasmuren zaten, brengt rust.” *Kathelijn Jacobs, basisschool Sint-Maarteninstituut Aalst*
- “In het begin zijn de kinderen eerder wild, maar hoe meer je met hen buiten gaat, des te meer ze er vertrouwd mee raken. We maken goede afspraken, visualiseren ze, consequent blijven en herhalen.” *Céline Duyvejonck, basisschool Windekind Zonhoven*
- “Wij geven in meerdere klasgroepen les op verschillende buitenlocaties op onze campus. Zuurstof werkte duidelijk positief op het creatief vermogen van de leerlingen. Er kwam een mega-positieve klassfeer tot stand in elk van de klasgroepen die duidelijk genoten van de buitenles.” *Eddy Marchand, Atheneum Merksem*
- “Ze leren heel goed samenwerken met elkaar. Hoe verschillend de kinderen ook zijn, iedereen haalt voordeel uit buiten leren. Zo kalmeren drukke kinderen in de natuur en komen teruggetrokken kinderen juist uit hun schulp. The best classroom is roofed only by the sky!” *Sanne Housen, kleuterschool Beverburcht, Wurfeld-Maaseik*
- “Leren, bewegen, sociale vaardigheden en buitenlucht = het perfecte leskwartet!” *Greet Van Moer, Leefschool De Sterappel Sint-Gillis-Waas*

“Komen ze wel tot leren?”

- “De leerlingen zijn meer gemotiveerd om te werken in een andere omgeving. We gaan vaak naar buiten om ‘bewegend te leren’: op een actieve manier lesonderwerpen inoefenen, zoals maaltafels, spellingslessen, rekenlessen... Door te doen en actief de kennis toe te passen, onthouden de kinderen de leerstof beter en zitten ze achteraf weer meer geconcentreerd in de klas.”
Karen Fastré, basisschool Momentum Sint-Truiden
- “Eigenlijk is het simpel: gebruik je omgeving om de lesdoelen uit je boeken uit het niets in je lessen te toveren. Het maakt kinderen zo veel rijker.” *Nathalie Meremans, basisschool Vijverbeek Asse*
- “Didactisch materiaal moet je niet meebrengen naar het klaslokaal. Je staat middenin het didactisch materiaal!” *Natalie De Schepper, Technische Tuinbouwschool Merchtem*
- “De meerwaarde van buitenactiviteiten is dat de leerlingen meer betrokken zijn. Wij trokken netels achteraan het schooldomein en maakten er lekkere brandnetelsoep van. Wees er maar zeker van dat al onze leerlingen nu weten dat we de netels uittrekken mét wortel en dat de blaadjes aan de stengel van de netel kunnen prikken :-!”
Daniella Kegels, basisschool De Knipoog Vilvoorde
- “De buitenlessen springen er gewoon uit van enthousiasme. Spreekwoorden inoefenen, digitale en analoge klok, bijvoeglijke naamwoorden zoeken, kwartetten vormen met getallen tot 10.000, daily mile, ...” *Greet Van Moer, Leefschool De Sterappel Sint-Gillis-Waas*
- “De zomer ervaren door in de bomen te klauteren en kersen te plukken, herfst voelen door te gaan vliegeren op het veld. De winter voelen door op de bevroren plas- sen te gaan glijden en de vogels gaan aanhoren in de lente. Pas na deze ervaringen kunnen kinderen meepraten over seizoenen en veranderingen in de natuur.”
Sil Van Geel, Steinerschool Anderlecht
- “Het meer ongedwongen karakter waarbij je de leerlingen ook op een andere manier leert kennen. Dan ben je ook vaak verbaasd hoe speels en kinderlijk ze soms nog zijn. Ik bedoel dat zeker niet denigrerend. Het creatieve kantje komt ook vaak boven.” *Hilde Van Hauwermeiren, Lyceum Gent*

Scholen kunnen een beroep doen op de medewerkers van Kind en Samenleving bij de structurele aanpak van de speelplaats en bij de organisatie van inspraak bij de leerlingen. www.k-s.be

Recht op je pijn mogen doen

Niet elke school heeft een groot domein, een nabijgelegen park of een tuin om in het groen te kunnen spelen en leren. Wel heeft elke school minstens een speelplaats, en daar kan alvast wat gebeuren. “Tegels van een klassieke koer uitbreken is de eerste stap in de richting van een speelbare en kwaliteitsvolle speelplaats, wat dan weer een stap is richting buitenlesactiviteiten”, zegt **Peter Dekeyser**, stafmedewerker bij **Kind en Samenleving**. Het begint volgens hem bij nadenken over spelen en leren, en hoe die twee onlosmakelijk verbonden zijn.

Soorten spelen op de speelplaats

“Spelen geeft zo’n rijkheid aan ervaringen, belevingen en gedragingen dat dit niet past op een lege vlakte”, zo stelt Dekeyser. “Van kleins af zie je hoe de kinderen zelfs de juf als ‘speelplek’ gebruiken om zich achter te verstoppen. De minste vierkante meter met een afwijkende kleur zal al voor extra speelplezier zorgen.”

Hoe pak je dat nu aan, zo’n structureel andere speelplaats, als opstap naar meer buitenlessen? “Het helpt om zicht te krijgen op de soorten ‘spelen’ van kinderen. Je hebt het **‘regelspel’**, zoals voetballen en tikkertje – en meestal is dat het eerste waar men aan denkt bij ‘spelen’. Er is het **‘fantasiespel’**, dat is het ‘doen alsof-spel’, avonturen naspelen die zich bijvoorbeeld in het dagelijks leven voordoen. Je hebt het **‘constructiespel’**: alles wat met knutselen en uit elkaar halen te maken heeft. En verder: ‘uitdagingsspelen’, het ‘explorerend spel’... Die spelvormen kunnen ook elkaar beïnvloeden. Een goede speelplaats zorgt ervoor dat er zoveel mogelijk soorten spelen kansen krijgen.”

Hoe rijker en gevarieerder die speelplaats wordt, hoe makkelijker de kinderen (en ook jongeren) kunnen oefenen met sociale vaardigheden, hoe meer er speelse, leer- en samenlevingskansen ontstaan. Volgens Dekeyser is het bijna voorstelbaar wat er dan gebeurt: “Er zal meer te beleven zijn en dus minder reden tot ruziemaken of balorigheid, het samenleven wordt harmonischer ... Dus hoe verder we van die lege vlakte afwijken, hoe beter.”

Kinderen en jongeren denken mee na

Dekeyser houdt een pleidooi om de leerlingen hier volop inspraak in te geven. **“Het is om te beginnen tactisch interessant om hen mee te laten denken, omdat de kans op kwaliteitsvolle speelruimte dan toeneemt.** Kinderen zijn goed in staat om noden en behoeften te for-

muleren.” Je moet volgens hem eerst grondig peilen naar de noden en behoeften die leerlingen hebben. “Je komt eerst met vragen als ‘wat en hoe speel jij graag, hier en op andere plekken, vertel daar eens over?’ Dan noemen ze bepaalde spelvormen. Vervolgens ga je daar dieper op in: ‘Zou dat doenbaar zijn in de buitenruimte? Waarom kan dat nu niet?’ Om dan de stap te zetten naar: ‘Wat hebben we dan nodig om die speelnoden om te zetten in concrete ideeën?’”

Veiligheid

In de praktijk botsen enthousiaste buitenruimte- en speelplaats-hervormers op praktische bezwaren en ... de veiligheidsadviseur. “Dat blijkt geregeld een knelpunt te vormen”, beaamt Dekeyser. “Vaak zijn er mensen die speelkansen willen ontwikkelen en dynamische projecten opzetten, en daarbij op weerstand van een veiligheidsadviseur botsen. ‘Veiligheid’ is een erg geladen woord. Als je vergelijkt met verkeer en sport gebeuren er nochtans amper incidenten op speelruimtes. “Beter is om de mensen met veiligheids- en preventiebevoegdheden van bij het begin in het proces te betrekken. Zo groeien ze mee in jouw argumenten en pedagogische doelstellingen, worden ze uitgedaagd om creatief en positief mee na te denken.”

Het veiligheidsdenken mag voor Dekeyser een beetje op de schop. “Eigenlijk heb je recht op ‘je pijn doen’. Dat zou in het spel geen taboe mogen zijn. Schrammen oplopen door de schors hoort bij het beklimmen van de boom. Zo ontdek je hoe leven en natuur in elkaar steken.”

zie ook:

<https://k-s.be/kindgerichte-publieke-ruimte/de-schatkist/tijd-voor-de-speeltijd/>

<https://k-s.be/de-wereld-volgens-kinderen/vrije-tijd-en-spelen/de-speeltijd-maak-er-spel-van/>

Wat zegt onderzoek over de effecten?

Wie outdoor education en learning een beetje volgt, kijkt vooral met jaloezse blik naar de Scandinavische en Angelsaksische landen. Daar is de buitenles geen buitenbeentje, maar vaak een geïntegreerd deel van onderwijsaanpak en -curriculum. Daar zijn de effecten op kinderen en jongeren al langer onderzocht dan bij ons. Al steken ook steeds meer Vlaamse onderzoekers de handen uit de mouwen en de voeten in de laarzen. Wat antwoordt onderzoek op evidente vragen als: 'Waarom zouden we eigenlijk naar buiten moeten?', 'Levert het iets op voor de leerlingen?'

Outdoor education biedt een antwoord op twee aspecten die je kunt omschrijven als de push- en de pull-factoren. Bij de push-factoren zijn er goede redenen die je letterlijk uit de klas duwen, bij de pull-factoren komen de effecten naar boven door 'doordacht buiten' te zijn.

Push-factoren

Er is veel te doen over obesitas, het feit dat onze kinderen en jongeren te weinig bewegen en te vaak voor hun beeldschermen gekluisterd zitten. We weten niet of er onderzoek is verricht naar het aantal uren dat leerlingen tussen 4 muren (moeten) stilzitten, maar het moet bijzonder veel zijn. Dat zijn alvast goede redenen om het schoolgebouw en de huissetel te verlaten en buiten te spelen en te leren.

Een vrij schokkend onderzoek is dat van neuroloog Manfred Spitzer¹ die het effect onderzocht van veel (of weinig) naar beeldschermen kijken. Aan ruim tweeduizend vijfjarige kinderen werd gevraagd simpelweg een poppetje te tekenen. Dagelijks tv-kijken blijkt een duidelijke stempel te drukken op het soort tekening. In de afbeelding (geplukt uit het onderzoek) zie je bovenaan de poppen van kinderen die dagelijks minder dan een uur tv kijken, daaronder de tekeningen van kinderen die dagelijks drie of meer uur tv kijken.

Pull-factoren

Als push-factoren ons vooral een geweten moeten schoppen, trekken pull-factoren ons om enthousiasmerende redenen naar buiten. We gingen te rade bij enkele onderzoekers die de hele wetenschapsliteratuur doornamen en de besluiten samenvatten. Zo heeft Eva Creve² voor haar masterproef in de Pedagogische Wetenschappen binnen- en buitenlands onderzoek gescreend. Zij vat de beschreven effecten als volgt samen.

1. Fysieke gezondheid

Outdoor education doet kinderen en jongeren opnieuw meer bewegen. Het zorgt voor meer fysieke activiteit en een grotere fitheid. Stress, angst, depressie en vermoeidheid verdwijnen naar de achtergrond doordat het contact met de natuur je helpt te ontspannen en je je zorgen doet vergeten. Symptomen van ADHD nemen af doordat kinderen in de buitenlucht plek hebben om spanning af te laten.

2. Cognitieve effecten

Nog wat onontgonnen terrein. Wel staat vast dat het kritisch denken, de besluitvorming en het probleemoplossend denken positief evolueren. De leerlingen beschouwen de geziene leerstof als relevanter want het leren verloopt vaak actiever, er is meer kans tot observeren en experimenteren. Wat uiteindelijk een duurzamer effect heeft.

3. Welzijn en persoonlijke ontwikkeling

De concentratie verhoogt, wat het leren bevordert. Het leidt tot meer zelfvertrouwen en een hoger bewustzijn van de eigen identiteit.

4. Interpersoonlijke vaardigheden

Er is meer sprake van en mogelijkheid tot onderlinge sociale interactie. Leerlingen ervaren hoe ze kunnen samenwerken, effectief kunnen communiceren en onderling goede relaties kunnen vormen. Pestgedrag vermindert of verdwijnt.

5. Motivatie

Outdoor education speelt een grote rol in het motiveren van leerlingen om beter te presteren en zorgt voor een hogere betrokkenheid.

6. Duurzaamheid

Leerlingen gaan veel bewuster om met hun omgeving en de natuur in het algemeen, precies omdat ze er zo vaak mee in contact komen. Ze nemen meer verantwoordelijkheid op t.a.v. de natuur.

¹ geciteerd in dit downloadbaar artikel van Josephine Kay, samen met de illustratie www.bedrock.nl/hoedigitalisering-onze-kinderen-ziek-dom-en-ongelukkig-maakt

² "Kwalitatief onderzoek naar factoren die het succes van outdoor education beïnvloeden." Eva Creve. Promotor: Prof. dr. Johan van Braak. UGent, 2016-17

Kinderen zijn niet gemaakt om een hele dag op een stoel te zitten.

Volwassenen wellicht ook niet. Wie zit nu graag een hele dag stil om steeds naar diezelfde persoon te luisteren? Tal van onderzoeken wijzen uit dat 'groen' al een positief en soms genezend effect heeft op mensen, al is het maar de groene poster die in de wachtkamer van de dokter hangt. Kun je nagaan wat ons buitenonderwijs dan realiseert!

Voor de kinderen is dit echt een meerwaarde op allerlei vlak. De grote vraag is: zijn er ook effecten op leerprestaties? Dat is uiteraard niet makkelijk te meten. Wel hebben we het welbevinden en de betrokkenheid gemeten, met de instrumenten van CEGO¹ en die blijft bij alle leerlingen over het algemeen zeer groot."

*An Dubuquoy, directrice van basisschool De Bergop in Tiegem
¹CEGO, KU Leuven, heeft hiervoor meetinstrumenten ontwikkeld, zie <https://vorming.cego.be/>*

Hoe meer diepgang in milieueducatie, hoe gemotiveerder de leerlingen

Onderzoekers Jelle Boeve-De Pauw en Peter Van Petegem van de Universiteit Antwerpen gingen in opdracht van het Departement Leefmilieu, Natuur en Energie (het huidige Departement Omgeving) de impact na van het MOS-project op waarden, kennis en motivatie bij leerlingen. Met andere woorden: doet natuur- en milieueducatie 'iets' met de milieuvriendelijke houding van jongeren? Ze ondervroegen daarvoor een 2.200 leerlingen en 1.400 leerkrachten in een honderdtal basis- en secundaire scholen.

Hun conclusie? Hoe meer 'voortgang' in het MOS-proces, hoe groter de educatieve impact. De leerlingen raken ook meer gemotiveerd in het leren. De resultaten tonen ook het belang aan van een goede didactische aanpak in milieueducatie, een goed uitgebouwd beleid ter zake en de aanwezigheid en het gebruik van 'natuurlijke groene elementen' op de schooldomeinen. Er kan volgens de onderzoekers wel degelijk sprake zijn van een educatieve impact wanneer de aanwezige natuur in het leerproces gebruikt wordt en niet enkel als decoratie dient. Er zijn duidelijke cognitieve effecten van het Eco-Schoolproject waar te nemen.

Jelle Boeve-de Pauw & Peter Van Petegem (2018) "Eco-school evaluation beyond labels: the impact of environmental policy, didactics and nature at school on student outcomes." Environmental Education Research, 24:9, 1250-1267.

In een actieve positie
maak je meer kans
om intelligent te
worden dan in een
passieve

Michel Serres

Maakt 'buiten' een verschil?

In eigen land zijn **Annelore Blondeel** en **Jan Allegaert**, werkzaam bij **Hogeschool VIVES**, al enkele jaren actief in respectievelijk onderzoek en op het getouw zetten van allerlei initiatieven zoals School@Platteland. "We doen op dit moment onderzoek naar de impact van outdoor learning op het welbevinden bij kinderen en op de STEM-vakken", zegt Blondeel. "We mikken echt op de zichtbare evolutie in wat men soms de 'harde' vakken noemt, zoals W.O. en wiskunde." Als hier echt verschil merkbaar is, dan kunnen we het pleidooi voor echt openluchtonderwijs nog sterker ondersteunen."

School@Platteland

Jan Allegaert is één van de initiatiefnemers van de actie "School@Platteland". Samen met de gastheer/vrouw en de leerkrachten worden de activiteiten en de leerdoelen vastgelegd, met oog voor een grote verscheidenheid van vakgebieden. Allegaert: "Zo besteden we aandacht aan wereldoriëntatie, rekenen, economie, techniek, beweging ... Die inhouden koppelen we aan de klussen en opdrachten."

bij de leerlingen. "Het gaat om waarden als zelfvertrouwen, samenwerken en doorzettingsvermogen", zegt Allegaert. "Ook zorg voor de natuur en de dieren is belangrijk. We houden het bewust niet beperkt tot eenmalige activiteit. Het is net door de herhaling van de buitenwerkzaamheden dat de leerlingen een band met de natuur opbouwen. Ze leren van de dieren en het land houden en ervaren ook terug de oorsprong van basisbehoeften zoals voeding en open ruimte."

De leerlingen krijgen allerlei uitdagingen aangeboden: 'zwaar' werk op de mini-akker, bomen knotten, mest aanvoeren, dieren voederen en verzorgen ... Allegaert: "Het is soms zwoegen in de modder of fietsen tegen de wind in."

Het is goed dat kinderen hun eigen grenzen leren kennen. Het gaat hem vooral om hen een waardevolle prikkel te geven, een authentieke beginervaring waarop de leerkracht in de klas kan verder bouwen.

Hoopgevend is dat leerkrachten én ouders laaiend enthousiast zijn. Ouders worden van bij de start meegenomen in het project. "De ouderavond, waarin het concept en de visie van School@Platteland uit de doeken worden gedaan, is een heel belangrijke schakel", zegt Allegaert. "Ouders fietsen mee en worden tijdens het slotevent door de kinderen getraakteerd met hun opgedane kennis, ervaringen en hapjes van zelf verbouwde ingrediënten." De kinderen blijken er ook thuis enorm veel over te vertellen. "Ouders melden ons ook dat hun kinderen meer helpen, bewuster omgaan met voedsel, nieuwe interesses ontwikkelen en enthousiaster zijn over school." School wordt cool!

Onderzoeksresultaten

De onderzoekers van Hogeschool VIVES wilden wel eens weten of dit soort langdurige buiten-trajecten een verschil maakt voor de leerlingen. Annelore Blondeel bevroeg een 260 leerlingen (controlegroep: 88 leerlingen), naast de betrokken leerkrachten en landbouwers. In de loop van dit schooljaar wordt het onderzoek verdergezet en verdiept. Daarnaast zullen ook de ouders worden bevraagd over het effect van het project op hun kind.

Annelore kon ons alvast de voorlopige resultaten meegeven (data van december 2017-november 2018).

1. Effect op de interesse van leerlingen t.o.v. techniek, wetenschap en wiskunde

De leerlingen die deelnamen aan School@Platteland scoorden niet hoger voor de attitudes tegenover techniek, wetenschappen en wiskunde (posttest in vergelijking met pretest). In vergelijking met de controlegroep is er ook geen verschil. Jongens hebben wel betere attitudes tegenover techniek en wetenschappen dan meisjes.

De leerkrachten en landbouwers geven aan dat leerlingen meer geïnteresseerd zijn en enthousiaster zijn om te leren over techniek, wetenschappen en wiskunde. Ze geven aan dat dit komt omdat de leerinhoud praktischer en minder abstract is. De boerderij is een leerrijke omgeving waar kinderen concrete ervaringen kunnen opdoen.

2. Effect op de klasfeer

Leerlingen geven aan zich niet positiever of negatiever te voelen tegenover hun klasgenoten na het project dan voor het project. Echter, leerkrachten en landbouwers geven unaniem aan dat leerlingen beter samenwerken met elkaar door het project. Leerlingen leren elkaar beter verdragen en leren elkaar op een andere manier kennen.

3. Effect op self-efficacy

Het vertrouwen dat iemand heeft om in een bepaalde situatie/context een bepaald gedrag te vertonen en zo de beoogde resultaten te bekomen

Ook hier vonden de onderzoekers geen significante verschillen tussen de voor- en de nameting en tussen de leerlingen van School@Platteland en de controlegroep. Leerkrachten en landbouwers geven aan dat kinderen hun grenzen verleggen en ze meer durven. Opvallend is dat vooral die leerlingen openbloeien die in de klas (cognitief) minder sterk presteren. Leerlingen die in de klas minder aan bod komen, komen nu meer aan het woord om iets uit te leggen, zijn een voorbeeld voor medeleerlingen en hun zelfvertrouwen groeit.

4. Leereffecten

Leerlingen – vooral jongens – behalen betere scores op de cognitieve test na het project in vergelijking met de test voor het project. Leerkrachten geven aan dat leerlingen de leerstof beter begrijpen omdat ze actief bezig zijn en de leerstof in een authentieke context aangeboden wordt. Er wordt meer gewerkt met concrete voorbeelden en leerkrachten kunnen meer gevarieerde lessen geven. Leerkrachten merken geen verschillend effect van het project op jongens en meisjes.

Het welbevinden groeit, ook bij de leerkrachten

Een vak outdoor learning in de lerarenopleiding? Onder meer aan de hogeschool UCLL is dit voor studenten in het tweede jaar Bachelor Kleuteronderwijs een verplicht vak. En bij het derde jaar in de Bachelor Lager Onderwijs een keuzevak. Tegelijk organiseren **Gorik Van Helleputte** en **Danielle Cools**, docenten bij de **hogeschool UCLL**, navormingen voor leerkrachten. In het project 'OutdAre Teaching' willen ze leerkrachten handvatten aanreiken om hun rol te spelen in outdoor learning en bij uitbreiding in de uitdagingen voor het 21ste-eeuwse onderwijs.

Gorik: "In 2014 kregen we binnen de toenmalige Groep T – nu opgenomen in UCLL – carte blanche om na te gaan wat outdoor learning voor de lerarenopleiding kon betekenen. De aanleiding was de vraag naar onze rol als lerarenopleiders in het onderwijs van deze eeuw, naar hoe leren eigenlijk tot stand komt. Via de praktijken in de Scandinavische landen en de Engelstalige literatuur ontdekten we sterk onderbouwde wetenschappelijke bevindingen inzake outdoor learning. Die landen zetten heel hard in op 'naar buiten gaan om te leren', of 'naar buiten gaan vanuit een basisgevoel van welbevinden'. Dit lijkt immers een deel van het antwoord te zijn. We zochten verder en vonden linken met de Unesco-pijlers. Wat bleek? Dat ook Unesco enkele strategieën voor de toekomst had opgesteld, waarrond learning outside the class-

room. Dat was een aha-erlebnis."

Danielle: "Outdoor learning was bij ons nog weinig bekend. Er ontbrak nog een stevige visie en een doordachte aanpak: wat kan het voor leerkrachten betekenen? Hoe kun je als leerkracht het leren van kinderen meer dynamiek geven, authentiek maken? Zo is onze focus ontstaan: de voordelen van outdoor learning combineren met de noden van onderwijs.

Jullie gebruiken de term OutdAre Teaching, waarom?

Danielle: "Het heeft een dubbele betekenis: out there, daarbuiten is er een heel uitdagende wereld die kinderen boeit waar ze willen in leren en leven. En dan dare: durf naar buiten te gaan, durf die stap te zetten. Daag jezelf uit om vanuit de leefwereld van kinderen en jongeren inrijpoorten te zien naar het curriculum. Dit is 'leerkansrijk' naar de wereld kijken. We geloven in de centrale rol van de leerkracht. Hij of zij is eigenlijk de eerste persoon die zelf moet kijken: wat kan ik buiten mijn handboeken wiskunde, taal en muzische vorming doen om kinderen tot leren te brengen?"

Gorik: "Onderwijsonderzoeker Hattie komt in een grote studie over wat werkt in onderwijs tot het besluit: de leerkracht maakt het verschil! De leerkracht die zich ontvoogdt uit de klassieke hokjes en muurtjes, die heel authentiek vertrekt: waar wil ik naartoe met mijn kinderen en hoe kan ik die daarin meenemen? We vinden het belangrijk dat de leerkracht in een bestaande betekenisvolle context aan de slag gaat, net omdat die kinderen dan ook meer gaan leren."

Danielle: "Voor ons is OutdAre Teaching geen nieuwe methode, wel een bril die een leerkracht opzet, een attitude om het leren te laten plaatsgrijpen in de leefwereld van een kind. Dat kan in de klas, maar ook buiten. Waarom zou je binnen over 'vormen' leren als er buiten zoveel 'vormen' te

vinden zijn die voor kinderen veel meer betekenis hebben, waar ze veel actiever kunnen mee omgaan? Dus naast je vakgerichte doelen kun je met OutdAre Teaching ook aan andere 21ste-eeuwse vaardigheden werken: samenwerken, communicatie, creativiteit, enz.”

Hoe ga je daarmee met studenten aan de slag?

Danielle: “In samenspraak met onze stagescholen krijgen studenten oefenkansen, bijvoorbeeld: ga met de kleuters het bos in en focus op wiskunde en talige activiteiten. Observeer hoe kinderen reageren, evalueer erna wat goed ging en hoe je dit beter had kunnen aanpakken. Studenten geven aan dat de grote betrokkenheid van de kinderen opvalt. Ze vonden ook van zichzelf dat ze zeer enthousiast waren. We vragen aan studenten na zo’n les: som eens de leerdoelen op die je met deze activiteit aanraakt? Dan sommen ze tot 20 doelen op, een aantal waar ze nooit in de klas zelf aan toekomen.”

Gorik: “Ons aanvoelen is dat zowel studenten als leerkrachten in essentie zeer overtuigd zijn van dit verhaal. Het gaat niet zozeer over het geloof in de mogelijkheden dan wel de onzekerheid van verantwoording ten opzichte van verschillende partijen: hoe zit dat met inspectie, met wetgeving, veiligheid ...? In sommige stagescholen mogen onze studenten niet met de kinderen buiten de schoolmuren, of zelfs niet op de speelplaats, want ‘ze gaan lawaai maken.’”

Danielle: “Tegelijk merk je dat die onzekerheid wegsmelt eens je zaken uitprobeert. We zijn onder de indruk van de betrokkenheid van de leerlingen, net doordat ze vrije ruimte krijgen, veel meer dan in een klassieke klasruimte.”

Welke impact op de leerlingen stellen jullie vast?

Gorik: “Uit onderzoek weten we dat kinderen met bepaalde leerproblemen die regelmatig een buitenles krijgen, minder symptomen vertonen en meer geconcentreerd en betrokken bezig zijn. Kinderen met een moeilijker taalkundige achtergrond krijgen in outdoor learning heel veel visuele prikkels die ook auditief ondersteund worden, omdat die heel ervaringsgericht is. Het talige speelt iets minder een rol, dus ook het problematische bij het talige speelt minder mee.”

Danielle: “Wat we ook merken is dat het welbevinden groeit, ook bij de leerkrachten. We zien dat ze een heel andere rol

innemen, authentiek. Alleen dat al is de moeite waard. En het maakt zeker een verschil in gevoel van beleving bij de kinderen. Leren gaat misschien niet zozeer beter maar krijgt wel een context die betekenisvol is. Tegelijk zet je veel meer in op het stimuleren van creatief en kritisch denken, wat belangrijke vaardigheden zijn.”

Welke tips kunnen jullie meegeven aan de scholen?

Danielle: “Wanneer je aan studenten vraagt wat hun mooiste herinnering uit de lagere school is, dan vertellen ze meestal over die momenten dat ze naar buiten zijn geweest, momenten waarop ze iets anders hebben gedaan dan boekjes invullen in de klas. Leren wordt dan gekoppeld aan de leefwereld, een betekenisvolle context dus, waardoor kinderen een grotere betrokkenheid tonen en het leereffect diepgaander is. Leerkrachten kunnen dat benutten én tegelijk doelen stellen.”

Gorik: “Dus, beste leerkracht, laat je inspireren door andere leerkrachten en begin klein. Verleg langzaam je grenzen, naarmate je je daar comfortabel in voelt. Voel je geïnspireerd door elkaar!”

Meer info: www.outdareteaching.be

Stapsgewijs richting buitenklas

Steven Totté is technisch adviseur-coördinator in de **BuSO-school Berkenbeek in Wuust-vezel**. De school heeft een lagere en secundaire afdeling en ligt prachtig tussen de weiden en bossen. Maar het kan altijd beter en groener. Nieuwe ambities: in het aangekochte stukje bos een buitenleszone creëren. Steven vertelt over de plannen die in opmaak zijn.

“Enkele jaren geleden kochten we een naaldbomenbosje achter de school. Dat was een mooie impuls om nog meer rond natuur en groen te werken, zowel voor de lagere als voor de secundaire school. We zijn nu bezig met het opmaken van een bosbeheerplan om onze ambities waar te maken. Zo willen we evolueren naar een gemengd bos met ook loofbomen. We willen de plantenexoten op termijn weg en vervangen door inheemse varianten. En we voorzien een afgebakende ruimte voor een buitenklas.

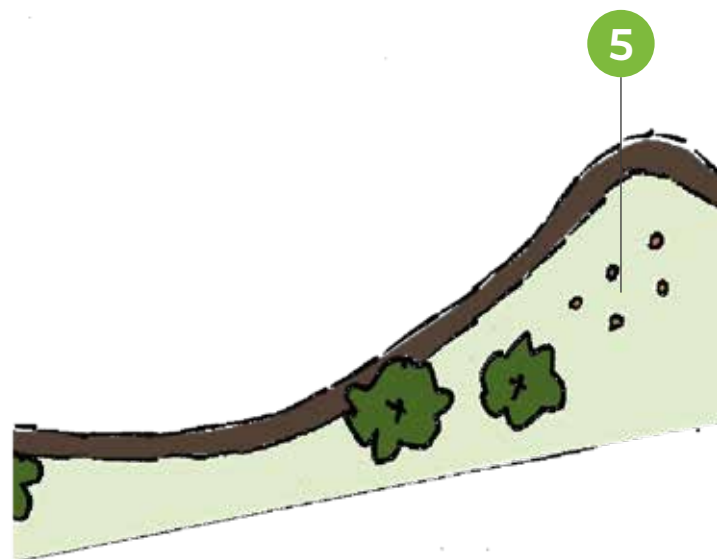
De school ligt natuurlijk al heel mooi, midden in de weiden, vlakbij zijn natuurgebieden ... Maar toch geven we nog niet vaak buitenles. Daarom begonnen we met de twee MOS-werkgroepen na te denken wat we konden doen. Op een pedagogische studiedag lieten we een expert vertellen over de meerwaarde van het buitenspelen en -leren. Daarna hielden we een brainstorm met de leerkrachten, zodat iedereen zelf ideeën kon aanbrengen. Zo kwamen we tot enthousiaste en realistische acties, waaronder de buitenklas.

Nu is het aan de MOS-werkgroepen om de voorbereidingen te treffen. **We willen zoveel mogelijk drempels tot buitenlesgeven verlagen. Eén ervan is materiaal en de infrastructuur:** leerkrachten willen heel graag buiten lesgeven, maar willen goed materiaal en een degelijke setting. Als alles ter beschikking is, gaat het nog zoveel makkelijker: een zithoek, werkbanken, enkele zaken voor natuurbeleving zoals vogelnestjes, apparatuur om waarnemingen te doen ...

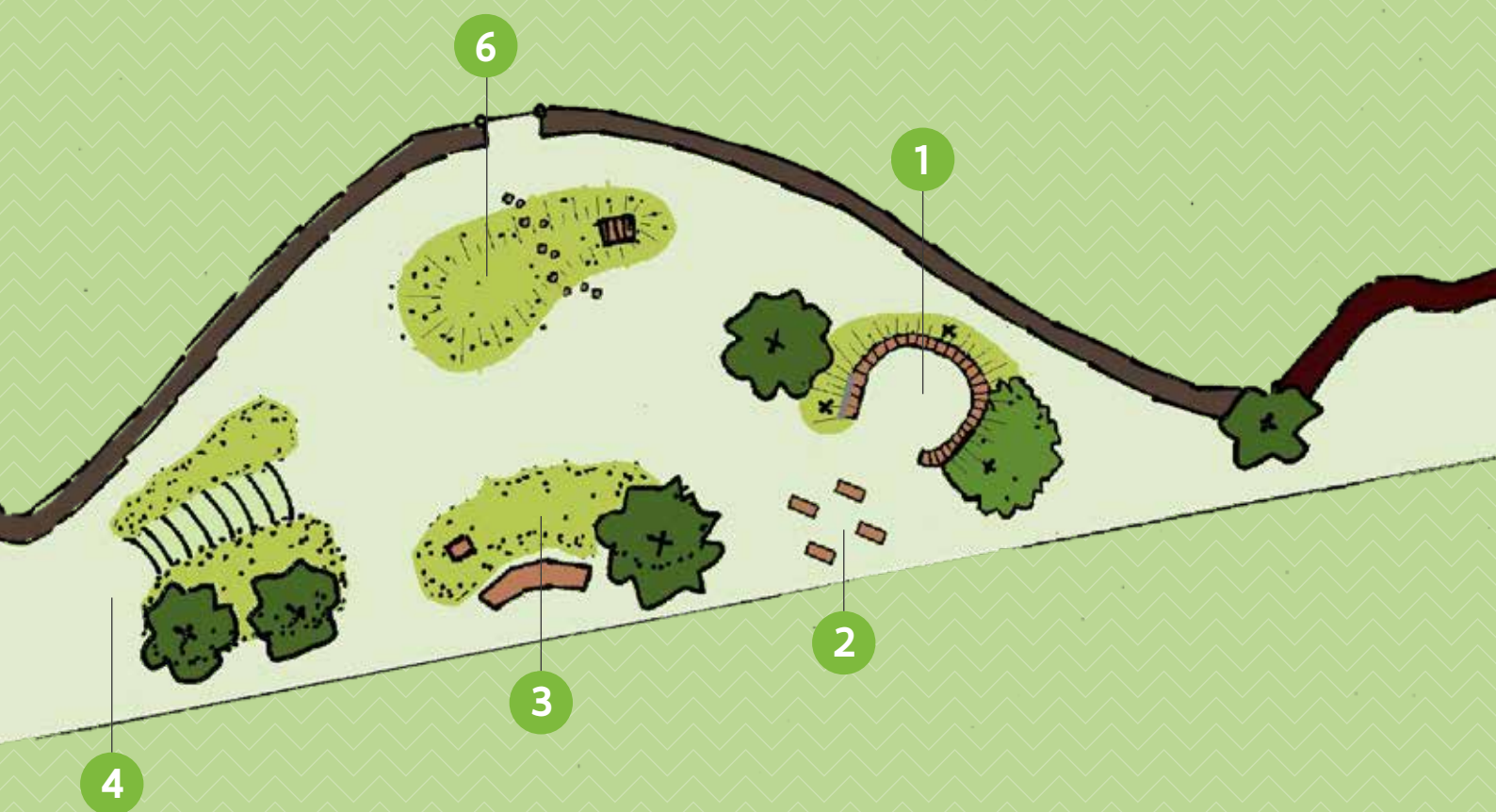
We hebben ondertussen niet stilgezeten. We hebben één oever aan de beek afgeschuind. Door de steile oevers konden dieren er niet drinken. Nu kunnen leerlingen eens gaan kijken of ze er sporen vinden. We plaatsten aan voederplaatsen kleine camera's, en zo kom je tot mooie ontdekkingen: een eekhoortje of vogels die er komen eten. Dat maken we dan bekend aan de hele school: 'ransuil gespot in Berkenbeek!'.

Mijn **tips voor wanneer je aan een buitenles-zone wil beginnen:** zorg voor een goede basisinfrastructuur. Zorg voor een ploeg die aan de kar blijft trekken. Werk stapsgewijs, kleine stappen maken het behapbaarder voor het team. Zorg voor een goede samenwerking met externe partners – in ons geval: MOS, Regionale Landschappen, de vereniging van boseigenaars (De Bosgroep), regionale natuurcen-

tra voor uitleenkoffers ... Denk ook na hoe leerlingen (en de studierichtingen) er hun schouders kunnen onderzetten: randbeplanting (tuinbouw), banken maken en beschilderen (houtbouw, opleiding onderhoudsassistent) ... En tot slot: vergroen ook de klaslokalen zelf, denk aan kamerplanten!”

1. buitenklas: tallud in grasruigte, zitmuurtje met kast
2. werkbanken, met zicht op buitenklas
3. loungehoek met vlindernestkast
4. wilgentunnel
5. slalomparcours
6. tallud met insectentoren en vogelvoederplank

Gebruik de hele omgeving,
inclusief de natuur,
als klaslokaal!

Richard Louv

Verschillende vormen van buitenonderwijs

- **Omgevingsonderwijs**
Het leren in, van en over je eigen leefomgeving, meestal buiten de school.
- **Natuurklassen**
Leren in, van en over de natuur, tijdens een meerdaagse.
- **Buitenspel**
Buiten spelen: individueel of collectief/Het 'echte' spel = spel zonder voorwaarden.
- **Openluchtonderwijs**
=> 3 componenten van outdoor education
  - Fysieke ontwikkeling
  - Sociale en persoonlijke ontwikkeling
  - Educatie

Voor je naar buiten trekt, enkele aandachtspunten

- **Op tocht of op school?**
Buitenles kan op het schoolterrein maar ook in de buurt van de school of in de nabije omgeving. Meer info vind je op www.omgevingsonderwijs.be.
- **Weersomstandigheden**
Zorg voor aangepaste kledij en schoenen.
- **Hou het simpel**
Niet ver, niet uitzonderlijk, geen sensatie.
- **Regelmaat**
Maak van buitenles geleidelijk aan een ritueel. Zo geraken leerlingen en leerkrachten ermee vertrouwd.
- **Multi-inzetbare werkvormen**
Deze zorgen ervoor dat je voor elk vak de buitenlucht kan opzoeken. Deel je ervaringen met andere leerkrachten.
- **Minder is meer**
Je hebt niet veel nodig. Maak gebruik van natuurlijke materialen.

HOE bouw je een openluchtactiviteit op?

Vanuit het didactisch kader van 'flow learning' (Joseph Cornell).

Flow Learning is een simpele methode om het leren te structureren en kinderen en volwassenen uit eerste hand de natuur te laten ervaren, wat leidt tot een diepgaand gevoel van verbondenheid. Het is ontwikkeld door Joseph Cornell, docent en auteur van de Sharing Nature boeken en spelvormen. Docenten en trainers van over de hele wereld maken inmiddels gebruik van de Flow Learning lesmethode en prijzen deze om haar gebruikersgemak, effectiviteit en vermogen om leerlingen en studenten te stimuleren en inspireren.

De speelse activiteiten prikkelen de nieuwsgierigheid van de deelnemers en maken deze enthousiast. Hiermee wordt het leren leuk, dynamisch en ervaringsgericht met als gevolg een beter begrip en respect voor de natuur.

Cornell onderscheidt vier fasen binnen Flow Learning waarbij iedere fase leidt naar een intensere beleving van de natuur:

1. Stimuleer enthousiasme

Je begint met speelse activiteiten waar de energie van gaat stromen en die maken dat je enthousiast wordt.

2. Concentreer de aandacht

Vervolgens komen activiteiten die je vragen je aandacht te richten via de zintuigen (zien, horen, ruiken, voelen).

3. Directe (natuur)ervaringen

In deze derde fase ligt de nadruk op de individuele beleving van de natuur. Door op te gaan in een bepaald aspect van de natuur, ervaar je verbondenheid met alle levende organismen.

4. Inspiratie delen

De cyclus wordt afgerond door terug in de groep met elkaar ervaringen en inspiratie uit te wisselen.

WAAROM kiezen voor onderwijs in openlucht?

1. Gezondheid en welzijn

Kinderen die buiten leren in de gezonde lucht, kunnen hun energie kwijt en worden fysiek sterker.

2. Grotere leerwinst

Door in beweging te zijn verhoogt de concentratie. De leerstof blijft beter hangen en spanning wordt op een gezonde manier afgevoerd. Niet enkel de intellectuele, maar ook de emotionele intelligentie wordt aangesproken. Buiten leren biedt kansen tot onderzoekend leren en vergroot de kennis.

3. Meer ruimtebesef

De ruimte buiten gebruiken zorgt voor een beter ruimtelijk oriëntatievermogen.

4. Leren van en met elkaar

De leerlingen tonen een grotere betrokkenheid. Ze luisteren meer naar elkaar, gaan meer in interactie en voelen zich meer verbonden. Door in groepen of in duo's aan de slag te gaan en te co-creëren, krijgen ze een sterker groepsgevoel.

5. Respect voor omgeving

Door heel vaak buiten te gaan ontstaat respect voor de natuur, wat het milieubewustzijn verhoogt.

DEPARTEMENT
OMGEVING

www.buitenlesdag.be
www.mosvlaanderen.be
www.omgevingvlaanderen.be